

אגרת המוסר

מכבוד אדמו"ר החסיד האמיתי, מובהק לרבים גאון ישראל סלנטר (ליפקין) וצוקלה"ה. חקק בעט מלין מעטים לעורר לב אחינו בני ישראל ללמוד חכמת המוסר. מלין לא כבירים ומושכליו רבים המה.

הָאָדָם חָפְשִׁי בְּדַמְיוֹנֹו וְאָסוּר בְּמִשְׁכָּלוֹ.
דְּמִיוֹנוֹ מוֹלִיכוֹ שׁוֹכֵב בְּדַרְךְ לֵב רְצוֹנוֹ,
בַּל יַחַת מִעֲתִיד הַיּוֹדָאִי,

עַת יִפְקֹד ה' עַל כָּל מַפְעָלָיו וּבְשִׁפְטִים קָשִׁים יוֹסֵר,
בַּל יִלְכֹד זֶר בְּגִלְלוֹ, הוּא לְבָדוֹ יִשָּׂא פְּרִי חֲטָאָיו,

אֶחָד הוּא עוֹשֶׂה הָעֲבָרָה וְהַנֶּעֱנֵשׁ

מָרָה הִיא, בַּל יֵאמֶר הָאָדָם זֶה חֲלִי וְאֶשְׂאָנוּ.

פְּגָעֵי הַתֵּבֵל מְצַעְרִים הֵמָּה לְמַכְבִּיר, מוֹל עֲנָשֵׁי הָעֲבֵרוֹת.

תִּגְעַל נֶפֶשׁ הָאָדָם לְמַדִּי, יוֹם לְשָׁנָה יַחֲשֵׁב.

אוֹי לְדַמְיוֹן, אוֹיֵב הָרַע הַלְּזָה

מִיַּדֵּינוּ הוּא, בְּכַחֲנוּ לְהִרְחִיקוֹ,

בְּתַתְּנוּ אֶזֶן קִשְׁבַת אֶל הַשֶּׁכֶל,

לְהַשְׁפִּיל עַל דְּבַר אִמֶּת, לְחַשֵּׁב שְׂכָר עֲבִירָה נֶגֶד הַפְּסָדָה.

וַיְמָה נַעֲשֶׂה? הַדַּמְיוֹן נַחַל שׁוֹטֵף, וְהַשֶּׁכֶל יִטְבַּע

אִם לֹא נוֹלִיכְנוּ בְּאַנְיָה, הִיא רִגְשַׁת הַנֶּפֶשׁ וְסַעֲרַת הָרוּחַ.

בְּכָל הַדְּבָרִים וְהַעֲנִינִים יֵשׁ כָּלֵל וּפְרָט (אוֹ סוּגֵי וּמִינֵי

וְאִישִׁי) אִם אֵין כָּלֵל, אֵין פְּרָט, כִּי אֵין בְּפְרָט מָה

שֶׁבְּכָלֵל. אֲכֵן, יֵשׁ כָּלֵל בְּאֵין פְּרָט מוֹצֵאת. אֵי לְזֹאת,

רֵאשִׁית כָּל דְּבַר הוּא הַכָּלֵל. וּמִמֶּנּוּ הַפְּרָטִים יִמָּשְׁכוּ.

עֲתָה נִשְׁקִיף נָא בְּעִבּוֹדֵתְנוּ הַמְּחִיבַת לְבוֹרְאָנוּ יִתְבָּרַךְ, הֲלֹא

דְּבַר הוּא. מָה הוּא הַכָּלֵל אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ נִשְׂאֵב הַפְּרָטִים?

בְּלִי דַעַת וּבְלִי תְבוּנָה נִכִּיר שֶׁהָאִמוּנָה הַמְּרַחֶפֶת בָּנוּ,

שְׁהֶאֱלֵהִים שׁוֹפֵט הוּא לְתַת לְאִישׁ כְּפָרִי מֵעֲלָלָיו (אם רע
 וְמַר דְּרָכּוֹ, יוֹסֵר בְּעֲנָשִׁים רָעִים, אִם בְּעוֹלָם-הַזֶּה או
 בְּעוֹלָם-הַבָּא, עוֹלָם הַנִּצְחִי, בַּל יִדַע אָנוּשׁ עֲרֻכָּה, עַד כִּמָּה
 תִּגְדֹּל לְמַעְלָה-רֵאשׁ בְּאֵיכוֹת וּבְכִמּוֹת. וְאִם זָךְ וְאִם יָשָׁר
 פָּעָלוֹ, לְעֲמָתוֹ בְּרוּךְ יֵאמָר בְּתַעֲנוּגִים נְשָׂאִים בְּעוֹלָם-הַזֶּה,
 וּבִיּוֹתֵר בְּעוֹלָם-הַבָּא, בְּעֵדָן נִפְלָא לְמַעְלָה הַרְבֵּה מִשְׁכָּל
 וְהַרְגֵּשׁ אָנוּשִׁי) הִיא רֵאשִׁית מִצְעָדֵנוּ לְעִבּוּדְתוֹ יְתָבְרָךְ.

הוּא מֵאֵמֶר חַז"ל (מכות כד.): **בָּא חֲבִקוּק וְהֵעֲמִידָן עַל אַחַת**
"וְצִדִיק בְּאֵמוּנָתוֹ יִחִיָּה" (חבקוק ב, ד) **וּמֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ**
ז"ל (בבא בתרא עח:): **"עַל-כֵּן יֵאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן"**
 (במדבר כא, כז) **"הַמְּשָׁלִים"**, אֵלוֹ הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם, **"בְּאוֹ**
חֶשְׁבוֹן" בּוֹאוֹ וְנִחַשְׁבַּ חֶשְׁבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַפֶּסֶד מִצֹּהַ
 כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וְשִׁכְרָה עֵבֶרָה כְּנֶגֶד הַפֶּסֶדָהּ.

אֲכֵן לְמוֹרֵת-רוּחַ וְדַאֲבוּן לֵב, כִּחַ הַכִּלְלִי הַזֶּה (רַק) מִסְתַּתֵּר בְּנוֹ,
 נִחְבָּא בְּמִצְפוּנֵי הַלֵּב, בַּל יֵרָאֶה הַחוּצָה, אִם לֹא נָשִׁים לֵב
 לְשִׁדְד אַדְמוֹת לְבַבְנוּ בְּהִרְחַבַת רַעִיוֹנֵי הַמוֹסֵר. אִי לְזֹאת, גַּם
 הַכִּחַ הַכִּלְלִי הַלְּזֶה בַּל יִשְׁלַח פְּאוּרוֹתָיו עַל הָאֵיבָרִים לְאִסְרָם
 בְּמֵאֶסֶר הִירָאָה, וּמִזֶּה הַכִּלְלִי לֹא יִמָּשְׁכוּ הַפְּרָטִים לְהִשְׁמֵר
 מִהֶעֱבְרוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת, וְנִכְשָׁלִים אֲנַחְנוּ בְּכָל עֵת בְּעִבְרוֹת רָמוֹת
 עַד שָׁמַיִם יִגִּיעוּ, בְּחֻטְאֵי הַלְּשׁוֹן בְּאֵין מַעְצוֹר לְרוּחַנוּ, וּבְעִסְקֵי
 מִשָּׂא וּמִתָּן לְמַכְבִּיר, וּבִטּוֹל תּוֹרָה עַל כְּלָנָהּ. וּבְכִלְלִי, בְּכָל
 הָאֵיבָרִים כְּמַעַט אֵין בְּמוֹ מְתוּם, לְמַתְבוּנָן הֵיטֵב אִישׁ לְפִי עֲרֻכּוֹ,
 שְׁכָל הַגָּדוֹל מִחֻבְרוֹ יִצְרוּ גָדוֹל מִמֶּנּוּ (סוכה נב.), וְנִכְשָׁל בְּעִבְרוֹת
 נְשָׂאוֹת וְרָמוֹת, אֲשֶׁר גַּם לְחֻשְׁכַת לְבַבְנוּ כְּסוּמִים נִחְשָׁבְנוּ, אֵין

רוֹאֵה גְדֹלָם (נגד עֲבֵרוֹת הַמּוֹן), רַק אִם נִשְׁקִיפָה עַל-יְדֵי כְּלֵי-הַמַּחְזֶה
 (הַמַּגְדִּיל דָּבָר גָּדוֹל לְמַאֵד הַנִּרְאֶה לְחֻלְשַׁת רֵאוּתָנוּ בְּקֶטֶן. כְּמוֹ הַכּוֹכָבִים אֲשֶׁר גְּדֹלָם יוֹתֵר מִכְדּוֹר הָאָרֶץ וְנִרְאִים
 בְּנִקְדוֹת קְטָנוֹת, וְעַל-יְדֵי כְּלֵי-הַמַּחְזֶה נִרְאִים יוֹתֵר גְּדוֹלִים מְעַט, וּבְאֵמֶת אֵין עָרוֹף לְגְדֹלָם. כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה)
 הוּא הַשְּׁכָל הַנִּכּוֹן, עַל-פִּי הַתּוֹרָה הַנֶּאֱמָנָה, נִמְצָא, אוֹתָם
 חֲמוּרוֹת הַרְבֵּה בְּאִיכוֹתָם בְּיָתֵר שְׂאת וַיֵּתֵר עֵז.

הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר נוֹכַל לְהַעֲמִים בְּדַבְרֵי חַז"ל (יומא ט:): "מְקַדָּשׁ
 רֵאשׁוֹן מִפְּנֵי-מָה חָרַב, מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שֶׁהָיוּ בּוֹ:
 עֲבוּדָה זָרָה, גְּלוּי-עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיכוֹת דָּמִים. אֲבָל מְקַדָּשׁ שֵׁנִי
 שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת וּגְמִילוּת-חֶסֶדִים מִפְּנֵי-מָה
 חָרַב? מִפְּנֵי שֶׁהִיָּתָה בּוֹ שְׁנֵאת-חָנָם. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר
 דְּאָמְרֵי תְרוּנֵיהוּ, רֵאשׁוֹנִים שֶׁנִּתְגַּלָּה עֲוֹנָם, נִתְגַּלָּה קֶצֶם.
 אַחֲרוֹנִים שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲוֹנָם, לֹא נִתְגַּלָּה קֶצֶם (הַעֲנִין שֶׁנִּתְגַּלָּה עֲוֹנָם
 שֶׁל הַרֵאשׁוֹנִים, לְהִיוֹתָם עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת לְעֵין הַרוֹאֶה בְּאֵין פְּנוּת אֶל הַבִּינָה. אֲבָל עֲוֹנוֹת
 הַאֲחֲרוֹנִים כֹּל יִרְאוּ רַק לְמַתְבוּנָן הַיֵּטֵב הַדָּק גְּדֹל חֲמָרָם לְמַעַלָּה לְהַפְּלֵא, מִסְתַּעְפּוֹת לְפָרְטֵי
 חֲטָאִים עֲצוּמִים בְּאֵין מַעֲצוֹר, רַחֲמָנָא לִיִּצְלוֹן) כו". וְשֶׁאֵלוּ שָׁם אִמּוֹרָאֵי:
 "רֵאשׁוֹנִים עֲדִיפֵי אוֹ אַחֲרוֹנִים עֲדִיפֵי? וְהַשִּׁיבוּ: "תְּנוּ עֵינֵיכֶם
 בְּבִירָה שֶׁחֲזָרָה לְרֵאשׁוֹנִים וְלֹא חֲזָרָה לְאַחֲרוֹנִים". הוּא הַדָּבָר
 אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ לְמַעַלָּה, כִּי הַגְּדוֹל מִחֲבָרוֹ (כְּמוֹ בְּבֵית שְׁנֵי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה
 וְכו'), יִצְרוּ גְדוֹל, וּמְכַשִּׁילוֹ בְּחֲטָאִים עֲצוּמִים, נוֹדְעוּ לְמַשְׁכִּיל
 עַל דְּבַר-אֵמֶת גְּדוֹל אִיכוֹתָם לְהִרְעֵ.

עַתָּה בְּכֹל הָאִפְּנִים אֲשֶׁר יִתְיַצֵּב הָאָדָם מֵה-יַעֲשֶׂה? יוֹם-הַמּוֹת
 מִכָּל מְכֶסֶה, פֶּתָאֵם יָבוֹא, וְהָאֱלֹהִים יִפְקֹד אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
 אֲשֶׁר עָשָׂה. מִסְפָּר מִפְּקֹד יְמֵי חַיָּיו, אַחַת מֵהֵן לֹא נַעֲדָרָה, וּמֵר
 מִמּוֹת תִּהְיֶה הָאַחֲרִית, בְּאֵין מָנוֹס וּמְפֹלֵט לְהַנְצִיל. הוּא מְאֹמֵר
 הַפְּתוּב (קהלת ט. ד): "כִּי-מִי אֲשֶׁר יַחֲבֵר אֶל כָּל-הַחַיִּים יֵשׁ בְּטַחֲחוֹן,

כִּי-לְכָל־בְּחַיִּי הוּא טוֹב מִן-הָאֲרִיִּה הַמֵּת", כְּדָרְשֵׁת רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 (בבליקוט במקומו) שְׁפָל זְמַן שְׂאֲדָם חַי יֵשׁ בּוֹ בְּטַחְחֹן וְתִקְוָה לַעֲשׂוֹת
 תְּשׁוּבָה, וְכִיּוֹן שְׁמֵת אֲבָדָה תִּקְוָתוֹ כּו'. אִי לְזֹאת, כָּל עוֹד
 נִשְׁמַתְנוּ בְּקִרְבָּנוּ, נִמְהָר נְחִישָׁה לְפִלֵּס דְּרָכֵינוּ לְטוֹב.

אֲכֵן, עַל-יְדֵי אֲכֵן הַנֶּגֶף יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵנוּ, לֹא נִחְרַד מִיּוֹם
 הַמֵּיתָה גַם אִם בְּפִינוּ נִזְכִּירָהוּ, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 (שבת לא:): "שְׁמָא תֵּאֲמַר שְׂכַחָה הִיא מֵהֵן, תִּלְמוּד לּוֹמַר (תהלים
 מט, יד): "וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה". גַּם אִם עֵינֵינוּ רוֹאוֹת
 מֵיִתַת בְּנֵי-אָדָם כְּמוֹנוּ, לֹא תִתֵּן עֵז בְּנַפְשֵׁנוּ לְשׁוּב בְּכָל-לַיִל
 לְבוֹרְאָנוּ, אֲשֶׁר לְסוֹף נָבוֹא לְמַשְׁפֵּט וְיִתּוֹכַח עַמָּנוּ עַל כָּל רַע
 מִפְּעֻלָּנוּ, הִפֵּךְ מֵאֲמַר הַכְּתוּב (קהלת ז, ב): "טוֹב לָלֶכֶת אֶל-בֵּית-
 אֲבִל מִלָּכֶת אֶל-בֵּית מְשֻׁתָּה בְּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל-הָאָדָם, וְהַחַי
 יִתֵּן אֶל-לְבוֹ". אִין זֹאת, כִּי אִם רַבּוּי הָעוֹנוֹת שְׁטַמְטְמוּ לְבָנוּ
 וַיְהִי לְאֲכֵן, כְּדָרְשֵׁת חַז"ל (יומא דף לט.) עַל הַפְּסוּק (ויקרא יא, מג):
 "וְלֹא תִטְמְאוּ בָּהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם", אֵל תִּקְרָא "וְנִטְמַתֶּם" אֵלָּא
 וְנִטְמַתֶּם, עֲבָרָה מְטַמְטַמַת לְבוֹ שֶׁל אָדָם. וְלִכֵּן גַּם עוֹנוֹתֵינוּ
 נִסְתָּרִים מִלְּפָנֵינוּ וְלֹא נִרְגִישׁ בָּהֶם בְּמַהֲרָה, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
 ז"ל (קידושין דף מ.) : כִּיּוֹן שְׁעָבַר אָדָם עֲבָרָה וְשָׁנָה בָּהּ נַעֲשִׂית לּוֹ
 כְּהֵתֵר, וְהֵן מְסַבְּבִים אוֹתוֹ לְיוֹם הַדִּין, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 (עבודה-זרה דף יח): "עוֹנוֹת שְׂאֲדָם דָּשׁ בְּעַקְבֵי כּו' מְסַבְּבִין כּו'",
 עֲתָה, הֵאֵם אֲבָדָה תִּקְוָתְנוּ חֲסִי-וְשָׁלוֹם, אִין מְזוּר לָנוּ חֲלִילָה?
אֲחַת הִיא מְצָאָנוּ, חֲכָמָה וְאִינָה מְלֹאכָה, נָשִׁיחַ נָא מְעַט
 וַיְרוּחַ לָנוּ.

נְשִׁימָה לֵב לְהִתְבּוֹנֵן בְּעֵינֵי הָעֲבֵרוֹת וְנִרְאָה, כִּי שְׁתִּים

המה בסוגיהן:

האחת נובעת מהתאווה הנפרצה לאהב הערב לשעתו, לבלי השקיף הנולד, אם כי מרה תהיה באחרונה. נמצא דגמתם מה גם בעניני העולם: האיש הסכל, ובפרט החולה, לחלשת-שכלו, יאהב לחטף לאכל את הערב לחפו, וישכח כי זה יביאנו למחלה נפרצה. לכך אמרו רבותינו ז"ל (אבות): "איזהו חכם הרואה את הנולד". הוא מאמר רבותינו ז"ל (סוטה דף ג.) : "אין אדם עובר עברה אלא אם-כן נכנסה בו רוח שטות". וזה כל עמל האדם לעבודתו יתברך, לחשב ולהתבונן ביראת-ה' בפחד ענשו על-ידי ספרי המוסר ואגדות חז"ל, עד אשר באזניו ישמע וכמעט בעיניו יראה הענש הגדול בכמות ואיכות נצב לנגד עיניו כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין דף ז' ע"א): לעולם יראה דין (להיותו עלול להפשל, והוא הדין כל אדם, להשמר מפגע רע מעברות החמורות) כאלו גיהנם פתוחה לו מתחתיו". ואם כה יעשה האדם ולבבו יבין ושב ורפא לו.

אכן, רבה רעת האדם בארץ, אין דורש בצדק ואין משפיל ביראת-ה', לקבע עתים סדורות בעמל היראה, לדלות מי תבונה מהאמונה הנחבאה ומסתרת במחבואי הלב, להרחיבה ולסעדה, לתת לה תקף ועז, להשים המשרה על שכמה, למשל על האיברים לבל יפרצו גדרה וכתורה יעשו. זהו הסוג השני. דגמת זה הדבר לא מצאנו בעניני העולם: אין איש שצרות מרחפות ממול פניו, אשר לא יקח לו עת לחשב מחשבות להנצל מהן. אי לזאת, גם אין התאווה סבתה. פליאה היא העברה הלזו, וזה שמה

פְּלֵאִי, לְבִלִי שִׁים לֵב לְהִתְבּוֹנֵן בִּירְאֵת־ה' וּבְמוֹסַר־עֲנָשׁוֹ.
עֲבֵרוֹת כָּאֵלוֹ לֹא יוּכְלוּ הֵיכָּל הַיּוֹת מְסוּג הָרָאשׁוֹן, יַעַן אֵין דִּי
בְּהִתְאַוָּה לְהֵיכָל סִבְתָּן, רַק הֵן מְרוֹחֲנִיּוֹת הַטְּמֵאָה הַמְּלַפֶּפֶת
אֶת הָאָדָם לְהַחֲטִיאוֹ, וּבִיּוֹתֵר בְּחֻטְאֵי הַדְּבוּר, כִּי מֵה־יִתְרוֹן
לְבַעַל הַלְשׁוֹן? כְּמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (עֵרְכִין טו), עֵין שָׁם.

בְּזֹאת מְצָאנוּ פֶּשֶׁר דְּדָבָר בֵּין הַשִּׁיטוֹת בְּעֵנִין יִצְר־הָרַע וְיִצְר־
הַטוֹב מֵהַיּוֹת הַמָּה? הַשִּׁיטָה הָאֲחַת, הִיא הַשִּׁיטָה
הַנּוֹדֵעַת, כִּי יִצְר־הָרַע הוּא כַח הַטְּמֵאָה בְּאָדָם הַמּוֹבִילוֹ
לְפִשְׁעִים, וְיִצְר־הַטוֹב הוּא כַח הַקְּדוּשָׁה בְּאָדָם הַמּוֹבִילוֹ לְטוֹב,
הִיא שִׁיטַת רַב הַמַּחְבְּרִים הַגְּדוֹלִים. וְהַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה הִיא,
שִׁיצְר־הָרַע הוּא כַח תְּאוֹת הָאָדָם, הַמְּשַׁקֶּפֶת אֶל כָּל הָעָרֵב
לְשַׁעֲתוֹ, אוֹתוֹ תֹאסִיפוּ אֶל בֵּיתָהּ וּבֹו תִדְבֵּק לְאַהֲבָה, וְיִצְר־
הַטוֹב הוּא הַשֶּׁכֶל הַיָּשָׁר הַצּוֹפֶה וּמִבֵּיט לְהַנּוֹלֵד, הוּא פֶּחַד
יִרְאֵת־ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וּמְשַׁפְּטֵיו הָרַעִים לְמַרְבֵּה, וּבוֹחֵר בְּדָבָר
הַמּוֹעִיל, לְכַבֵּשׁ הַתְּאוֹה, לְמַעַן יִתְעַדֵּן בְּאַחֲרוֹנָה בְּעֵנֵג נִפְלָא,
אֲשֶׁר אֵין דִּי בְּאֵר יִקְרַת תְּפֹאֲרָתָהּ, בְּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ רוֹאִים בְּכָל יַעַת,
עֵנִינֵי הָאָדָם מִתְחַלְּפִים, כָּל אֶחָד נִדְבֵּק יוֹתֵר לְעֵבְרָה אַחֲרֵת: יֵשׁ
אֲשֶׁר חֲטָאתָם תִּגְדֵּל יוֹתֵר בְּכַטּוֹל תּוֹרָה מִמִּשְׁא וּמִתֵּן בְּאִמוּנָה
וּנְתִינַת צְדָקָה, וְיֵשׁ לְהִפְּךָ. וְכֵן בְּכָל הָעֲבֵרוֹת אֵין אָדָם דּוֹמֵה
לְחֵבְרוֹ. וְאֵלוֹ הֵיכָּל הַיִּצְר־הָרַע רַק כַח הַטְּמֵאָה הַמְּפִתְהוּ, מִדּוּעַ
לֹא תִלְפֹף אֶת כָּל בְּנֵי־הָאָדָם בְּשׂוּהָ? (אם לֹא נִשְׁקִיף עַל שְׂרָשִׁיהֶם לְמַעֲלָה).
אֲמָנָם אִם נֹאמֵר כִּי הַיִּצְר־הָרַע הוּא כַח הַתְּאוֹה, הַדְּבָר נָכוֹן, כִּי
תְּאוֹת הָאָדָם תְּלוּיָהּ בְּמִזְגוֹ (לְדַחַו וְהִרְכִּבְתּוּ, שְׁעֵתוֹ וְעֵנִינֵיו), וּמִזְגֵי בְּנֵי־אָדָם
מִתְחַלְּפִים, לְזֹאת גַּם עֲוֹנוֹתֵיהֶם מִתְחַלְּפִים. אֲכֵן גַּם בְּזֶה לֹא
יִתְכַן, הֲלֹא עֵינֵינוּ רוֹאוֹת בְּנֵי־אָדָם עוֹשִׂים עֲבֵרוֹת עֲצוּמוֹת,

שֵׁאִין תְּאֹתָם גְּרָמָה לָהֶם כָּל-כֶּף. וּלְפַעֲמִים הַתְּאֹה מְנַגְּדָתָם,
כְּמוֹ הָאָדָם הַחֶפֶץ וּמִשְׁתוֹקֵק הַרְבֵּה אֶל הַכְּבוֹד הַמְדֻמָּה,
וּבְכָבוֹד מְצֹה תִּגְעַל נַפְשׁוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּזָה. אֵין זֹאת, כִּי אִם רוּחַ
הַטְּמָאָה הַמְּבַלְבֵּלוֹ וּמֹבִילוֹ לְהִרְעֵ גַם נֶגֶד תְּשׁוּקָתוֹ הַהֶבְלִית.

מִזֶּה נִרְאֶה בְּעֵלִיל, כִּי שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת נְכוֹנוֹת. הַיִּצְר־הִרְעֵ
הוּא כַח הַתְּאֹה, וְגַם יֵשׁ בּוֹ רוּחַ הַטְּמָאָה. וְכֵן
יִצְר־הַטּוֹב הוּא הַשֶּׁכֶל הַנִּכּוֹן (שְׁלֵא נִתְקַלְקַל עַל-יְדֵי הָעֲבֵרוֹת וְהַתְּאֹה)
הַרוֹאֶה אֶת הַנוֹלָד, וְגַם יֵשׁ רוּחַ הַקְּדוּשָׁה בְּאָדָם.

וְהִנֵּה בְּשְׁנֵי הַצְּדָדִים יֵשְׁנוּ בְּאָדָם גִּשְׁמֵי וְרוּחָנִי, כְּעִנְיַן בְּרִיאַת
הָאָדָם עֲצָמוֹ: גּוֹפְנִי וְנַפְשִׁי. הַגּוֹפְנִי נִרְאֶה לְעֵין בְּשָׂר,
וְהַנַּפְשִׁי נוֹדַע מִפְּעֻלוֹת וְעִנְיָנֵי הַגּוּף. תַּחֲבוּלוֹת הָאָדָם וּמִזְמוֹתָיו
לְהַחֲזִיק הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, הֵמָּה רַק בַּגּוּף לְבַדּוֹ, לְתַמְכוֹ בְּאֲכִילוֹת
טוֹבוֹת וּבְשִׁמְרוֹת מְעֻלוֹת מְכַל גֵּזֶק וּפְגַע רַע, וּבָזָה יִשְׁמַר נַפְשׁוֹ
בַּגּוּפוֹ. אֵין מְבֹא בְּטַבְעֵי (עַל-פִּי רוּחָנִיּוֹת לְפִי הָאָמֶת, עֵקֶר שְׁמִירַת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף
תְּלוּי רַק בַּנֶּפֶשׁ, לְפִי עֲבוֹדָתָהּ לְבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ), לַעֲשׂוֹת תַּחֲבוּלָה בַּנֶּפֶשׁ
לְהַחֲזִיקָהּ בַּגּוּף, כִּי אֵין רוֹאֶה וְאֵין מַרְגִּישָׁה לְבַדָּה וּמַה-יַּעֲשֶׂה
בָּהּ. כֵּן בְּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, עֵקֶר הַתַּחֲבוּלָה לְהַחֲזִיק אֶת
הַיִּצְר־הַטּוֹב לְפִי שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת, הַיּוֹתוֹ כַח הַקְּדוּשָׁה וְהַשֶּׁכֶל
הַנִּכּוֹן (אֲשֶׁר לֹא נִתְקַלְקַל), וְלִדְחוֹת אֶת הַיִּצְר־הִרְעֵ, הוּא כַח הַטְּמָאָה
וְהַתְּאֹה, תְּלוּי בַּבְּחִינָה הַגּוֹפְנִית, לְהַאֲכִילָהּ מֵאֲכָלִים טוֹבִים,
הֵמָּה הַתְּבוֹנְנוֹת הַיִּרְאָה וְהַמוֹסֵר הַנוֹבְעִים מֵהַתּוֹרָה הַטְּהוֹרָה.

הוּא מְאֹמֵר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ב"ב טז.) : "בִּקְשׁ אֵיּוֹב לְפָטוֹר אֶת כָּל
הָעוֹלָם כְּלוּ מִן הַדִּין, אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
בְּרִאֵת שׁוֹר פְּרָסוֹתָיו סְדוּקוֹת, בְּרִאֵת חֲמוֹר פְּרָסוֹתָיו קְלוֹטוֹת,

בְּרֵאשִׁית גֵּן-עֵדֶן בְּרֵאשִׁית גֵּיהֶנֶם, בְּרֵאשִׁית צְדִיקִין בְּרֵאשִׁית רְשָׁעִים, מִי
 מַעֲכֹב עַל יָדָךְ? וּמָה אֶהְדְּרוּ לִיה חֲבָרִיה דְּאִיּוֹב, "אֶף-אַתָּה
 תִּפְרַר יִרְאָה, וְתִגְרַע שִׁיחָה לְפָנֵי-אֵל" (איוב טו, ד), בְּרֵאשִׁית הַקְּדוּשָׁה-
 בְּרוּךְ-הוּא יִצְרֵל-הָרַע, בְּרֵאשִׁית לֹו תוֹרָה תְּבַלִּין כּוֹי. בְּזֵה הוֹרוֹנוּ
 חֲכָמֵינוּ ז"ל, כִּי תְּבַלִּין שֶׁל תוֹרָה הִיא הִירְאָה הַנוֹבַעַת מִמֶּנָּה,
 כְּמֵאמֶר הַכָּתוּב (הנ"ל): "תִּפְרַר יִרְאָה", וְהִיא בְּחִינָה גִשְׁמִית,
 מוֹבַנַת לְעֵינַי בָּשָׂר סִבַּת רְפוּאָתָהּ לְחוּלֵי-הַנֶּפֶשׁ. אִם יִשִּׁים
 הָאָדָם לְבוֹ וְנִפְשׁוּ אֶל יִרְאָת הַתּוֹרָה, אִם בְּכָלֵל, לִידַע וּלְהַבִּין
 מִהַתּוֹרָה כִּי לְכָל עֵבֶרָה יֵשׁ עֲנָשׁ עֲצוּם וְנוֹרָא, וּלְכָל מִצְוָה יֵשׁ
 שְׂכָר נִעְלָה מְאֹד. אִם בְּפֶרֶט וְהוּא הָעֵקֶר, לְלַמַּד תּוֹרַת כָּל
 עֵבֶרָה וְעֵבֶרָה לְבִדְהָ, לְגַאֲוָה תּוֹרַת הַגְּאֲוָה, לְמִשָּׂא וּמִתָּן
 בְּאִמוּנָה חֲלָקֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר לְעֲנִינִים שְׂבִין אָדָם לְחַבְרוּ בְּעֶסְקֵי
 הָעוֹלָם וְכִדּוּמָה, וְכֵן לְכָל מִצְוָה וּלְכָל עֵבֶרָה אֶת תּוֹרָתָהּ.

הַנְּשֻׁגָב וְהָעֵקֶר בְּשִׁמוּשׁ רְפוּאוֹת הַתּוֹרָה לְתַחֲלוּאֵי הַיִּצְר, הוּא
 לְלַמַּד בְּעִזּוֹ וְעִוּוֹן עֲמַק הַיֵּטֵב דִּינֵי הָעֵבֶרָה עֲצֻמָּה,
 הַהֲלָכָה עִם כָּל סְעִיפָיָהּ, כִּי עֲנִינֵינוּ הָרוּאוֹת הַרְבֵּה מִהָעֵבֶרּוֹת
 אֲשֶׁר הָאָדָם נִמְנַע מֵהֶם בְּטִבַּע וְלֹא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, אֶף גַּם בְּעֵת
 אֲשֶׁר יִלְחָצֶנּוּ לְזֵה אִיזָה דְּבָר. וַיִּשְׁנֶם עֵבֶרּוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלוּ,
 וְהָאָדָם הַזֶּה בְּעֲצֻמוֹ יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּנִקְל. דְּרָךְ מִשָּׁל: חֲלָק גְּדוֹל
 מֵאֲחֵינוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּמַעַט רַבֵּן כְּכֹלָם לֹא יֵאָכְלוּ בְּלֵי נְטִילַת-
 יָדַיִם חֲלִילָהּ, אֶף גַּם בְּעֵת אֲשֶׁר יִרְעִבוּ וַיִּצְטַעְרוּ הַרְבֵּה,
 וּבְלִשׁוֹן-הָרַע הַחֲמוּרָה בְּנִקְל יַעֲבֹרוּ עֲלֵיהָ גַם בְּלֵי תַאֲוָה גְּדוֹלָה
 עֲתָה, הַנִּנּוּ רוּאִים, כִּי עֵקֶר הַשְּׂמִירָה מִהָעֵבֶרָה הִיא רַק לַעֲשׂוֹת
 אֶת הַהֲרִיגָל (הַשְּׂמִירָה) טִבַּע אֲצֵל הָאָדָם. עַל-כֵּן, אֶף אִם יִתְאַמֵּץ
 הָאָדָם הַלְּזָה לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי הַמוֹסֵר, לִיגַע עֲצֻמוֹ בַּשְּׂמִירָה

מלשון-הָרַע עם כל חושיו ורעיוניו כִּיאוֹת, בכל זאת, כל עוד שלא נתחלף טבעו והרגלו בזה שלא יהיה לו שום חפץ טבעי לספר לשון-הָרַע, יותר יעבר בנקל על לשון-הָרַע מאשר יאכל בלי נטילת-יָדַים חֲלִילָה. וכן הוא הענין בכל מיני עברות, הכל לפי האדם והזמן והמחוז, כי גם לא כל המחוזות שוות בזה, כי אם מתחלפים בענינן, כל מחוז יש לו עברות אחרות אשר ישמר אצלם בנקל, ומרחק מהם בטבע. וזאת הלא ידוע, כי השתנות הטבע תולד רק מלמוד והרגל רב. ולכן היסוד העקרי והעמוד הנכון להכין את עצמו לשמירה מהעברות ועשית המצות, הוא רק הלמוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעברה זו או למצוה זו, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלמוד עושה קנין חזק בנפש להיות העברה מרחקת ממנו בטבע.

כדומה, במחוזותינו אלו, תהלה לאל, אסורי נבלות וטרפות ודומיהם מטבעים בנפשות הישראלים, עד אשר לא יצטרך שום איש לאכף טבעו ותאוותו להתרחק מהם, כי המה לו לזרא. הלא לא יעלה חלילה על לב שום אחד ממוכרי בשר כשר להתרפות מלדרש אצל מורה-צדק במצאו שום דבר שיש בו חשש טרפות באיברים הפנימיים, עם היות לו לפעמים בענין כזה הפסד מרבה, ואין יודע בו זולתו. מורא שמים עליו בטבעו והרגלו. חלילה לו מרשע להכשיל את ישראל. ואולם, בעונותינו הרבים, במשא ומתן הוא בהפך, רב בני-אדם לא ידרשו על חשש גזל ועשק מעצמם טרם יתבענו חברו, ומהם אשר גם אחר התביעה יעשה תחבולות מרמה או יעזו. והלא בתורה הכל שוה, זה לא-תעשה וזה לא-תעשה, כפי ענין התורה ומשפטיה, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו"

(שמות כב, ל), "לא-תאכלו כל-נבלה" (דברים יד, כא), או "לא-תעשק את-רעהך ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) ודומיהם. כמו שהטבע בנפש הישראלי שכל מיני טרפות שוים אצלו, וכל אשר יורה המורה כי הוא טרפה, מרחק אצלו וכתורה יעשו, כן בממון, הלא כל מה שעל-פי התורה שיקף לחברו. הוי גזול ועובר ב"לא תגזול". ואנחנו רואים שבצעונותינו הרבים, אפלו הלומדים, וכמעט גם היראים, אינם נזהרים כפאות בלא-תעשה הלזו, אשר יום-הכפורים וגם המיתה אינם מכפרים עליה. אכן, אם ישים האדם לבו ונפשו ללמד ההלכות השיכות לממון בעיון, גמרא ופוסקים איש לפי ערכו, ובפרט אם המרכז יהיה על תכונת אסור והתר, לידע איך להשתמר מגזול (אף אם לא יקיים בתחלה, כי התאוה רבה בזה וגם רחוק הדבר מהרגל המדיני), מה רב כחה להשריש לאט-לאט קנין רב בנפש, עד אשר יהיה שוה בעיניו שאלות אסור והתר ושאלות השיכות לממון.

כן אם האדם נכשל רחמנא ליצלן בעברה אשר אין העולם רגילין בה, כמו בנאוף וכיוצא, כמאמרם ז"ל (כבא בתרא קסה): "מעוטן בעריות". ותקף עליו יצרו שנעשית לו כהתר, רחמנא לצלן, עקר רפואתו לבד התבוננות היראה והמוסר מאגדות מדרשי חכמינו ז"ל וספרי מוסר השיכים להעברות הרגילות, לקנות טבע אחר, לבל יעלה על לב לעבור עליהם גם אם יכבד הדבר.

והנה בתבלין התורה ליצר-הרע, יש עוד בחינה רוחנית (שהשכל וחושי האדם נלאו להכיר סבתה). הוא מאמר חכמינו ז"ל (סוטה כא): תורה בעידנא דעסיק בה מצלא כו'. ואין חלוק, באיזה

דבר תורה שיהיה עסקו, תצילנו מחטא. אם יעסק בענין שור
שנגח את הפרה וכיוצא, תצילנו גם מלשון-הרע וכיוצא,
הגם כי אינם שיכים זה לזה, רק רוחניות התורה תשמרנו.

והנה אם נשקיף בעין חודרת, נראה כי תחבולותינו
למרכז רפואת היצר-הרע המה רק בבחינה
הגשמית, הוא התבוננות היראה ולמוד ההלכות פנ"ל. כי
הרפואה השנייה, היא בחינה הרוחנית, באה ממילא.
ועל-כן תקרא רפואה מקרית. כי מצות למוד התורה היא
מצות-עשה בפני עצמה, תלויה בגדרה המבאר בהלכות
תלמוד-תורה, איך להתנהג בה נגד עניני העולם. אין נפקא
מינה בהנהגתה איך יצרו של אדם מתגבר עליו, אם מעט
ואם הרבה. והאדם צריך ללמד תמיד לקיים מצות תלמוד
תורה כראוי, גם אם אין יצרו מתגבר עליו. ואין בידו ללמוד
יותר מחיובו. וכשיקיים מצות תלמוד תורה כראוי, ממילא
נמשך רפואתה הרוחנית ליצרו, על איזה אופן שהוא.

אכן בחינה הגשמית היא ההתבוננות ביראת ה' ולמוד
ההלכות, היא רפואה עצמית, והאדם צריך להתנהג בה
בדרך רפואת חלי הגוף, אשר לפי ערך המחלה כן ערך
הרפואה בכמות ובאיכות, כן בחלי הנפש הרפואה הלזו תתיסד
לפי ערך המחלה. כל עוד אשר יצרו יתקף עליו, כן ההכרח
להוסיף בהתבוננות היראה ולמוד ההלכות, פנ"ל. ואם לא
ישתמש ברפואה הגשמית, אזי גם הרוחנית היא למוד התורה,
לא תתן כחה כל-כף ליצר-הרע הרוחני, כתכונת בריאת האדם,
אשר פעלת הרוחנית היא הנפש, תלוי בבחינת הגוף, פנ"ל.

וְהִנֵּה הָאוֹיֵב הָאוֹרֵב לְהָאָדָם הוּא הַיִּצָּר-הָרָע, הַפּוֹעֵל בּוֹ לְשׁוּם לְבוֹ לְאַבֵּן, בַּל יִרְגִישׁ אֶת חֲטָאֵיו הָעֲצוּמִים, לְבִלִי יִרְאֶה חֲסָרוֹנוֹ, וַיִּדְּיוּ בַל תַּעֲשִׂינָה תּוֹשִׁיָה לְהַתְּבוּנָן בִּירְאֵת ה', לְבִקֵּשׁ רַפּוּאֹת תְּעֲלֶה, הִיא רַפּוּאָה הַגְּשָׁמִית.

לְזֹאת יָשִׁים הָאָדָם אֶל לְבוֹ לְזִכּוֹת אֶת הָרַבִּים, לְעוֹרְרָם לְהַתְּבוּנָנוֹת הִירְאָה וְהַמוֹסֵר. כִּי עֵינֵי הָאָדָם פְּקוּחוֹת עַל אַחֲרִים לְדַעַת וּלְהַפִּיר אֶת חֲסָרוֹנוֹתֵיהֶם וְכִי נִצְרָכִים הֵמָּה לְמוֹסֵר לְמַרְבֵּה. כֵּן יַחֲזִיק בְּכָל עֵז בַּלְמוּד הַמוֹסְרִי, לְמַעַן יִשׁוּטְטוּ בּוֹ רַבִּים וְתַרְבֵּה יִרְאֵת-ה' וְזִכּוֹת הָרַבִּים תִּהְיֶה תְלוּיָהּ בּוֹ, וּמִמֵּילָא לְאֵט-לְאֵט לְמוּד הַמוֹסֵר יִדְרִיכֶהוּ בְּנִתִּיב הַצֶּדֶק. וְהוּא רַפּוּאָה גְּשָׁמִית וְגַם רוּחָנִית, כְּמֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל (יִרְמָא פ"ד): "כָּל הַמְּזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֲטָא בָּא עַל יָדוֹ".

וּמָה מְאֹד תִּגְדֹּל הַמְּצוּהָ הַלְזוֹ בְּעֵינֵי הָאָדָם, לְשׁוּם לְבוֹ וּנְפִשׁוֹ לְהַדְרִיף בְּנֵי-אָדָם לְלְמוּד הַמוֹסֵר, לְהַצִּיל נַפְשָׁם מִשְׂאוּל תַּחֲתִית, וְכְמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה (שַׁבַּת קנ"א): "כָּל הַמְּרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת מְרַחֲמִים עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם". וְאֵין לָךְ רַחֲמָנוֹת גְּדוּלָה מִלְּהַזְכִּיר וּלְעוֹרֵר לְבַב בְּנֵי-אָדָם לְלְמוּד הִירְאָה, כִּי אֲזוּ בְּעֵינֵיהֶם יִרְאוּ וְאֲזַנִּיָּהֶם יִשְׁמְעוּ וּלְבָבָם יִבִּינוּ גְּדוּלַת הַמְּכַשְׁלָה אֲשֶׁר לְפָנֵיהֶם, וַיִּנְהָמוּ עַל אַחֲרֵיהֶם, לְשׁוֹב אֶל ה' יִתְבַּרַךְ, לְהִיּוֹת סוּר מִרַע וְעֵשֶׂה טוֹב, אִם מַעַט וְאִם הַרְבֵּה. הָאָדָם הַמְּעוֹרֵר לָזֶה יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק נֶכּוֹן בְּכָל אֲשֶׁר יוֹלֵד מִזֶּה, לְהַתְּעַדָן בְּעַדָן נִצְחִי אֲשֶׁר עֵין לֹא רְאֵתָהּ. נִלְאָה שְׂכָל אֲנוּשֵׁי לְהַקִּיף וּלְהַפִּיר הֵיטֵב כַּמּוֹת וְאִיכּוֹת מְצוֹת הָרַבִּים, אֲשֶׁר תְּלוּיָהּ לְהָאָדָם מְדַבֵּר הַנִּקְלָה הַלְזָה. הָעֵמֶל מַעַט וְהַשֹּׁכֵר הַרְבֵּה, בְּאֵין עַרְף וְשַׁעוֹר. לְזֹאת יָשִׁים הָאָדָם עֵינָיו וְכַח שְׂכָלוֹ לְהַדְבֵּר הַגְּדוּלַת הַלְזָה, אִם בְּעַל נַפֶּשׁ הוּא.